

Radar, 28.08.2024.

Vlast u Srbiji se ponaša kao siročće koje se udvara potencijalnim usvojiteljima

Garancije na vrbovom klinu

Miroslav Jovanović predavač međunarodne ekonomije na Univerzitetu u Ženevi i redovni član Matice srpske

Šta god o rudarenju litijuma da obećaju, usmeno ili pismeno, svi političari iz EU će uskoro biti u političkoj penziji i zaboravljeni. Kao što su brzo zaboravljena i obećanja i uzaludna nadanja o našem članstvu u EU 2007, 2014, 2025, 2035... Umesto toga Srbija bi trebalo da se uči na ekonomskim primerima Švajcarske, Singapura i Južne Koreje

Posedovati verodostojnu garanciju i uverenje da će se ona ispuniti u ugovorenim slučajevima pruža određeno poverenje i sigurnost. Takve garancije su izuzetno važne za Srbiju u trenutku kada je scena uzavrela zbog opravdane bojazni da će iskopavanje litijuma u [Jadru](#), ali i drugde, prouzrokovati nenadoknadivu štetu, da će ogromne količine nasrtljivih i otrovnih hemikalija zauvek uništiti plodno tlo i ogromne [rezerve pijaće vode](#). Zbog toga se takvo rudarenje u svetu uvek obavlja daleko od naseljenih mesta, vodotokova i obradivih površina. [SANU](#) je na skupu „Projekat Jadar – Šta je poznato?“ zaključila da je rudarenje litijuma opasno i štetno i tu bi trebalo da bude kraj rasprave. Nikakve nove privremene i samoorganizovane komisije čudnog sastava, imena i nadimaka rukovodilaca i članova ne mogu da opovrgnu SANU.

Verodostojne garancije može da pruži samo onaj ko ima zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast na određenoj teritoriji. Dakle, to može da bude samo domaća država ili okupator. Svi ostali „garanti“ mogu da se izvuku iz takvih obaveza. Šta i kako može da „garantuje“ Srbiji, recimo Nemačka ili [EU](#) u pogledu zdravog, održivog i unosnog rudarenja [litijuma](#), kojim se oni ne bave kod kuće, a pritom imaju obilje rude u svojoj zemlji i državama članicama?

Međunarodne garancije

Kakav odnos Zapada može da očekuje malena Srbija? Mogao je to na svojoj koži da oseti i bivši predsednik Boris Tadić, koga je Zapad prevario i nasamario, a potom odbacio. Posle hapšenja Ratka Mladića, Tadić je u maju 2011. izjavio: „Jednostavno pozivam EU da ispuni svoj deo. Mi smo ispunili svoj deo i nastavićemo to da činimo.“ Posle hapšenja Gorana Hadžića, u decembru iste godine rekao je da „od EU ne očekuje ništa“ i da „Srbija i danas može da pogleda u oči EU, jer smo ispunili ono što se od nas tražilo, sve zaključke Evropske komisije, a moje evropske kolege mogu da pitam da li su ispunili ono što su rekli, ali o tome neću da govorim javno.“ I Zapad se zbog toga „jako potresao“.

Da li je to današnji odraz onoga što je kralj Ričard II rekao 1391. da bi smirio seljačku bunu (protiv poreza, tržišnih monopola i feudalnog kmetstva) koja je pretela Londonu? On je ustanicima obećao da će okončati ugnjetavanje seljaka od strane plemstva. Čim je opasnost prošla, kralj je rekao: „Vi ste hulje i to ćete i ostati.“ Obećanja malim ljudima se, dakle, ne računaju.

I gde se sada nalazi Boris Tadić? Ta „Evropa“ ga je nasamarila, iskoristila i odgurnula ga u političku arheologiju. „Naivni“ domaći političari nemaju šanse da izađu na kraj sa zapadnim političkim ajkulama koji od Srbije samo uzimaju, jer nemaju više šta da ponude. Uzgred su „potrošili“ čitav niz snishodljivih političara u Srbiji. Tako je bilo, a biće i sa sadašnjom, možda i sa budućom garniturom na vlasti.

Velike prevare iz Brisela, na nesreću svih, doživeo je i predsednik [Aleksandar Vučić](#). Sam je priznao pred svima da ga je EU prevarila u vezi sa platformom iz Prištine („Molio sam Brisel, a prevarili su me“, *Politika* od 8. marta 2019). Nije mu bilo dovoljno iskustvo prethodnika Tadića. Puzajući procesi na [Kosovu](#) i Metohiji pretvorili su se u galop. Posle navodne „pobede“ od 5:0, Srbija je predala Gazivode, prešla ćutke preko ukidanja registarskih tablica KM, priznala dokumenta vlasti iz Prištine, prešla preko ukidanja dinara, pošte, a sad je na redu otvaranje mosta u Mitrovici... I sve se to desilo uprkos pisanim „garancijama“ da će se stvari dogovarati, usklađivati i da su nedopustivi jednostrani potezi, koji se već decenijama vuku u korist samo jedne strane, i na štetu srpske. A možda je i buka oko rudarenja samo pokrivalica za nesreću na Kosovu i Metohiji.

Preterena snishodljivost vlasti u Srbiji prema stranim ulagačima pogrešna je, a ponekad i pogubna. Strani ulagači su dobrodošli, ali treba imati na umu savet Teda Morana da „strane direktne investicije nisu same po sebi čudotvorni lek za razvoj“ i da će „zdravlje i vitalnost domaćih firmi uvek biti ključ za kreiranje domaćih radnih mesta i ekonomski rast“

EU je bila ne samo posrednik i učesnik Briselskog sporazuma 2013. između Beograda i Prištine o normalizaciji odnosa, već je bila i jemac. Beograd je ispunio sve, a Priština ništa. I nikom ništa! Od Beograda se i dalje zahteva samo povlađivanje i snishodljivost. Dakle, za nešto se ne dobija ništa, već se zahteva još više, a razroka EU nema više šta da ponudi Srbiji. Kojeakvi posrednici od Beograda samo zahtevaju i uzimaju, a ne pružaju ništa opipljivo.

Često ni pisane garancije ne znače ništa, a kamoli apstraktne

Pred kraj maja 2024. bio je ogroman talas najoštrijih reči najviših zvaničnika Srbije protiv Nemačke, koja je bila glavni sponzor rezolucije u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija o Srebrenici. Samo nekoliko sedmica posle izlivanja „sone kiseline“ po Nemačkoj, zvaničnici Srbije „kuju Nemačku u zvezde“. Kancelar Olaf Šolc, koji ima istanjenu domaću podršku posle evropskih izbora, stigao je u blic posetu Srbiji 19. jula 2024. u nepristojno, ponoćno vreme. On doživljava neukusno snishodljiv doček i boravak u Beogradu za podršku rudarenju litijuma i nekakvim garancijama da je tako nešto ekološki ispravno i održivo. Vrhunac je bila izjava predsednika Vučića: „Danas mi je [Šolc](#) potvrdio, ne mora da mi potpisuje ništa, verujem mu na reč.“

Uz sve to, podrška građana i vera u pristupanje Srbije EU već duže vreme je u slobodnom padu (na ispod 40 odsto), jer proces predugo traje, a kraj mu se niti vidi, niti očekuje. Pod trenutnim, ali i budućim još žešćim uslovima za ulaz u EU, pristupanje Srbije EU biće više kazna za Srbiju, a sve manje nagrada. EU nije više ni političko, ali ni ekonomsko gorivo iz kojeg može da se izvuče značajnija kilometraža. To je uvidela i Velika Britanija, pa je 2020. napustila EU, a ozbiljnog bujanja EU skepticizma ima i u samoj EU, što je potvrđeno i na nedavnim izborima za Evropski parlament.

Kancelar Olaf Šolc u Beogradu je dočekan neukusno snishodljivo, a vrhunac je bila izjava predsednika Aleksandra Vučića: „Danas mi je Šolc potvrdio, ne mora da mi potpisuje ništa, verujem mu na reč“

Šta god da obećaju, usmeno ili pismeno, svi ti političari iz EU će uskoro biti u političkoj penziji i brzo zaboravljeni, a njihove obaveze ostaju okačene o vrhov klin. Na čitav lanac obećanja i uzaludnih nadanja Srbije o pristupanju EU 2007, pa 2014, pa 2025, pa 2035. pala je debela prašina, jer Srbija, ovakva kakva je, nikada neće pristupiti EU.

Litijum, litijum

Indija je u februaru 2023. objavila pronalazak ogromnog ležišta litijuma, koje bi je stavilo na šesto mesto u svetu po rezervama tog metala. Do sada su bila dva nadmetanja za koncesije za rudarenje, ali su oba propala. U najnovijem se nije pojavio nijedan ponuđač. Zbog čega je to tako, iako Indija ima ogromno domaće tržište i zalaže se ne samo za dekarbonizaciju svoje ekonomije, već i za izvoz „zelene tehnologije“?

Indija je u februaru 2023. objavila pronalazak ogromnog ležišta litijuma, koje bi je stavilo na šesto mesto u svetu po rezervama tog metala, do sada su propala oba nadmetanja za koncesije za rudarenje. U poslednjem se nije pojavio nijedan ponuđač, iako Indija ima ogromno domaće tržište i zalaže se za dekarbonizaciju i izvoz „zelene tehnologije“

Razloga ima više. Kao prvo, cena litijuma je od početka 2023. na globalnom tržištu brutalno pala za više od 80 odsto, na nivo niži od 12.000 dolara po toni. Pojavili su se novi proizvođači pa je ulaganje u rudarenje litijuma postalo mnogo manje unosno i privlačno. Drugi razlog je rudarenje uz pomoć otrovnih hemikalija, koje ostavljaju veliku večnu štetu na okolinu. Treći razlog je visoka cena i bitno smanjenje tražnje za električnim automobilima u odnosu na očekivanja. Uzeto zajedno, ne čudi manjak interesa za ulaganje u ovaj projekat u Indiji.

Jako je poučna i za Srbiju važna izjava i viđenje Karlosa Tavaresa, prvog čovek Stelantisa koji proizvodi električne automobile. On je o litijumskim baterijama za RTS rekao: „Ako razmišljate o periodu nakon deset godina, morate biti pažljivi u vezi sa stabilnošću hemijskog sastava. Razlog je jednostavan. Najveća slabost električnih vozila je, kao što sam rekao, pristupačna cena. Da bi cena električnih vozila bila niža, baterije moraju biti manje, jer cena baterije predstavlja više od 40 odsto ukupnog troška proizvodnje automobila. Ako želite da snizite troškove proizvodnje, baterija mora biti manja. A uz to snizite i težinu baterije. Da biste to uradili, baterijske ćelije moraju biti efikasnije. Te efikasnije baterijske ćelije koje će se u budućnosti pojaviti, a čija će gustina snage biti verovatno dvostruko veća, možda će koristiti drugačiju hemiju od litijumsko-jonskih. A to znači da moramo imati na umu da će se hemijski sastav baterija po isteku tih deset godina možda promeniti.“

Zašto investitor ne obezbedi garantni fond, ako je već siguran da štetnih posledica neće biti

Postoji, dakle, opravdanja sumnja u dugoročno oslanjanje na litijumske baterije u automobilske industriji. Tehnologija se stalno menja i unapređuje. Zbog toga postoji mogućnost pokretanja vozila koja koriste nešto novo (natrijum, grafen ili nešto treće ili četvrto). A Jadar i ostatak Srbije može da sačuva vredan večni resurs za budućnost kao što je to pijaća voda i plodna zemlja, a ne pretvaranje tih područja u večno jalovište.

Ako je u pitanju rudarenje litijuma ili proizvodnja bilo čega opasnog po prirodu i zdravlje ljudi, životinja i okoline, da li bi sledeća garancija privatnog inostranog ulagača bila prikladna, da položi pet milijardi evra u garantni fond u vidu, recimo, prvoklasnih državnih inostranih (ne srpskih) obveznica, i prima kamatu na to ulaganje. Sredstva su blokirana, ali su i dalje njegova. Zараđuje kamatu. Ali, ako se dogodi bilo kakva nesreća ili dođe do havarije, tada Srbija ima pravo da bezuslovno zadrži tih pet milijardi evra i iskoristi ih za sanaciju štete.

Efikasnije baterijske ćelije koje će se u budućnosti pojaviti, možda će koristiti drugačiju hemiju od litijumsko-jonskih. A to znači da moramo imati na umu da će se hemijski sastav baterija po isteku tih deset godina možda promeniti
Karlos Tavares, generalni direktor Stelantisa

To ne bi trebalo da bude ništa loše za Srbiju, jer u tržišnoj ekonomiji firme bankrotiraju pa ne mogu da nadoknade štetu, a ovako bi se država osigurala od takvog scenarija. Preterana snishodljivost vlasti u Srbiji prema stranim ulagačima, koji imaju određene ruke da rade šta im se prohte, pogrešna je, a ponekad i pogubna. Strani ulagači su dobrodošli, ali treba imati na umu nešto što vlast u Srbiji često zaboravlja ili uopšte ne zna, a to je savet Teda Morana: „Snažni tokovi proizvodnih stranih direktnih investicija sami po sebi nisu čudotvorni lek za razvoj. Zdravlje i vitalnost domaćih firmi će uvek biti ključ za kreiranje domaćih radnih mesta i ekonomski rast.“

Trebalo bi, dakle, prvenstveno pružiti prilike domaćim preduzetnicima i firmama. Besomučne subvencije stranim firmama pokazuju koliko je Srbija nekonkurentna. Da je lociranje u Srbiji privlačno, subvencije ne bi bile potrebne. Bolje bi bilo da se ta sredstva koja se pružaju strancima ponude domaćoj privredi i ulažu u korićenje reka protiv poplava. Takva sredstva ostaju u zemlji, dok stranci nestanu iz Srbije kada subvencije presahnu, kao što je iz Srbije u Albaniju 2021. otišao Geoks i ostavio u Vranju 1.200 zaposlenih na ulici.

Zašto strana kompanija ne uloži pet milijardi evra u garantni fond u vidu prvoklasnih državnih stranih obveznica, koje će mu donositi kamatu. Sredstva su blokirana, ali su i dalje njegova. Zараđuje kamatu. Ali, ako se dogodi bilo kakva nesreća ili dođe do havarije, tada Srbija ima pravo da bezuslovno zadrži tih pet milijardi evra i iskoristi ih za sanaciju štete

Već dva veka je poučan citat iz pripovetke *Kanjoš Macedonović*, remek-dela Stjepana Mitrova Ljubiše o događaju iz 15. veka, koji treba imati na umu u vezi sa vrednošću pruženih garancija, jer su „te naredbe i ti propisi trajali koliko mački muž“. A što se svet više menja, ostaje sve više isti! Prepredeni Dubrovčani su vekovima imali i primenjivali poslovicu „sa svima lijepo, s nikim iskreno“. Nešto se, ipak, mora sačuvati i za sebe, za ne daj bože. Srbija mora da prestane da se ponaša kao siročić u sirotištu koje žarko želi da ga neko usvoji, pa se snishodljivo udvara usvojiteljima. Potencijalni usvojitelji dođu, pogledaju, pomiluju ga, pruže mu neku lizalicu i odu. Srbija bi trebalo da se uči na ekonomskim primerima Švajcarske, Singapura i Južne Koreje.

<https://radar.nova.rs/drustvo/garancije-za-litijum-na-vrbvom-klinu/>